

گنجینه‌های بر باد یاد
(پژوهشی در ادبیات عامه کُرد)
(استان کرمانشاه)

با مقدمه
دکتر میرجلال‌الدین کزازی

مؤلفان
دکتر ابراهیم رحیمی زنکنه
عضو هیئت علمی دانشگاه رازی کرمانشاه

سید آرمان حسینی
منصور نوروزی

تهران
۱۳۹۲

گنجینه‌های بربادیاد

مؤلفان	دکتر ابراهیم رحیمی‌زنگنه، سید آرمان حسینی، منصور نوروزی
ویراستار	پروانه خادمی
نمونه‌خوان	فاطمه اسلامی
صفحه‌آرا	آتنا موسوی
طراح جلد	هوتن زنگنه‌پور
ناشر	کلک سیمین
ناظر چاپ	اسداله معظمی‌گودرزی
لیتوگرافی، چاپ، صحافی	فریدالدین
نوبت چاپ	اول
سال چاپ	۱۳۹۲
تیراژ	۱۰۰۰
قیمت	۶۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۶۸-۹۰-۸

تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان اوریحان و دانشگاه، پلاک ۱۱۸۲، طبقه ۳، واحد ۱۱

kelke_simin@yahoo.com

تلفکس: ۶۶۴۶۸۵۴۵

Kelkesimin.com

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای ناشران محفوظ است.

سرشناسه	:	رحیمی زنگنه، ابراهیم، ۱۳۵۱
عنوان و نام پدیدآور	:	گنجینه‌های بر باد یاد: پژوهشی در ادبیات عامه (استاد کرمانشاه)/ ابراهیم رحیمی‌زنگنه، سید آرمان حسینی، منصور نوروزی، مقدمه میرجلال کرآزی؛ ویراستار پروانه خادمی
مشخصات نشر	:	تهران: کلک سیمین، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	:	۱۲۰ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۵۴۶۸-۹۰-۸
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه
موضوع	:	ادبیات عامه کردی -- ایران -- کرمانشاهان
شماره افزوده	:	حسینی، سید آرمان، ۱۳۶۶
شماره افزوده	:	نوروزی، منصور، ۱۳۶۲
شماره افزوده	:	کرآزی، جلال‌الدین، ۱۳۲۷، مقدمه نویس
شماره افزوده	:	خادمی، پروانه، ۱۳۶۱، ویراستار
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۱ و ۳۵۵/ک/ PIR ۳۲۵۶
رده‌بندی دیویی	:	۸۵۹/۲
شماره کتبشناسی ملی	:	۳۰۶۵۶۵۲

سخن کلک

سخن کلک هم سخنی است از آن دست سخنان که دیگران آورده‌اند و رانده‌اند؛ این هم سخنی است نیمه‌بریده که عمر به پایان می‌رساند و به پایان نمی‌رسد. حدیثی است دیگر از زبان کلکی دیگر، این حدیث از سر هردی است که ما می‌گوئیم؛ اگر چه ما را از درد عشق با کس حدیث نیست و حاجتی نیست که بر زبان آید؛ گریز و گزیری هم نیست جز آنکه در بیان آید و از کلکِ سیمین تراود و زاید.

کلکِ سیمین هم ناشری است چون دیگران، دیر آمده است با کوله‌باری از سخنان نیمه‌بریده، از همه‌جز و از همه‌جا، تا همیشه ... کلکِ سیمین، جامه خدمت بر تن کرده برای نشر آثار فخیم و انتشار اندیشه‌های عظیم، تا چه قبول افتد و چه در نظر آید؛ که گفته‌اند:

«اینم قبول بس که بمیرم بر آستان

تا نیستم کنند که خدمتگزار اوست»

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	پیشگفتار
۱۱	مقدمه دکتر میرجلال الدین کزازی
۲۱	راهنمای صامتها و مصوتها
۲۳	بخش اول: کلیاتی دربارهٔ زبان و ادبیات کُردی و ...
۲۵	فصل اول: مقدمه
۲۶	زبان کُردی و گویشهای آن
۲۷	گورانی: گویش معیار ادبی در ...
۲۸	سیر تحول گویش گورانی (اورامی)
۳۲	وزن سروده‌های کُردی
۳۴	قافیه در سروده‌های کُردی
۳۹	شاعران کُرد و عیوب قافیه
۴۵	بخش دوم: پژوهشی در ادبیات عامهٔ کُردی جنوبی
۴۷	فصل اول: سروده‌های کار
۴۸	لاوه لاوه (لالایها)
۵۵	سروده‌های مربوط به کشاورزی
۵۸	سروده‌های مربوط به دامداری
۶۴	سروده‌های مربوط به شکار کردن

صفحه	عنوان
۶۶	سروده‌های پراکنده
۷۱	پی‌نوشتها
۷۳	فصل دوم: سروده‌های آیینی و مجلسی
۷۳	ترانه‌های هووره
۷۵	ترانه‌های موور
۸۹	ترانه‌های دعای باران
۹۱	ترانه‌های عامیانه و «بیت»
۱۰۱	ضرب‌المثلها
۱۱۵	پی‌نوشتها
۱۱۶	نتیجه‌گیری
۱۱۷	منابع

پیشگفتار

غرب کشور، یکی از کم‌سال‌ترین زیستگاه‌ها و خاستگاه‌های فرزندان ایران‌زمین بوده است؛ چنانکه مردمان‌گرد، پیوسته سهم بسزایی در تاریخ و فرهنگ این مرز و بوم داشته‌اند. بدون شک هر قومی نیز دارای آداب و رسوم و فرهنگ خاصی است که این ویژگی‌ها، سبب می‌شود تا از سایر اقوام بازشناخته شود.

یکی از جلوه‌های فرهنگی هر قوم، فرهنگ عامه است که نمایان‌گر وضع زندگی، آداب و رسوم، نحوه نگارش و باورهای آن قوم نسبت به محیط پیرامون خود و... است. توجه به فرهنگ عامه، به نوعی توجه به هویت و فرهنگ است؛ بنابراین بایسته است فرهنگ اصیل مناطق مختلف را با شیوه‌ای منطقی و علمی مورد توجه قرار دهیم.

پژوهش در ادبیات رسمی هر قومی به مراتب راحت‌تر از تحقیق در ادبیات عامیانه آن قوم است. در ادبیات رسمی، پژوهشگر با نسخه‌های چاپی و یا خطی‌ای مواجه می‌شود که با اندکی تأمل می‌تواند آن را تصحیح و بررسی کند؛ اما ادبیات عامه از قوانین مرسوم چون علم قافیه، وزن، علو معنی و... پیروی نمی‌کند و ثمره عادات و زندگی روزمره مردمان است و این امر، سبب می‌شود که بیشتر آنها بدون گوینده میان قومیتها دست به دست شوند. چه‌بسا ترانه‌ای از ادبیات یک قوم به صورت ترجمه و یا اقتباس داخل ادبیات قومی دیگری شود؛ حتی در ادبیات عامیانه یک قوم نیز به صورت حتم نمی‌توان مطمئن بود، آنچه

که راوی نقل می‌کند و یا زبان زد مردمانی باشد، از خطای حافظه، پس و پیش شدن واژه‌ها، تغییر مصوت‌ها و... به دور مانده است.

گویش معیار ادبی در نزد اقوام گُرد تا چند دهه گذشته، گویش گورانی بوده است و شاعران گُرد در گویشهای مختلف در سرودن حماسه، مناجات، عرفان... این گویش را انتخاب کرده‌اند، اما در ادبیات عامه همچنان که از نام آن پیداست از آن عامه مردم است؛ بنابراین در هر گویش از زبان گُردی، ادبیات عامه قابل تمایزی وجود دارد؛ البته بخشی از ادبیات عامه این گویشها دارای مشترکاتی است که با جابه‌جایی واژه‌ها و تغییر در ساختار نحوی در زبان مردمان جاری و ساری است.

به عنوان نمونه بسیاری از لالاییها و ترانه‌های فولکلور لکی و کلهری با صرف نظر از تغییراتی مختصر، همسان می‌نماید و نکته جالب توجه این است که مردمان لک و کلهر، هر یک، آنها را به قوم خود نسبت می‌دهند؛ بنابراین نمی‌توان به طور حتم مدعی شد که ترانه و... مختص به فلان گویش است؛ چرا که ادبیات عامه عمری به درازنای وجود جامعه بشری دارد و در این زمان مدید، در افواه مردم گردیده و تأثیر پذیرفته است.

پژوهشگرانی چون استاد قاضی فتاحی، صدیق صفی‌زاده، فاروق صفی‌زاده، عیدالله ایوبیان و... پیرامون ادبیات عامه گُرد تحقیقاتی انجام داده‌اند و از شاعرانی چون احمد خانی، پیرمرد نوری، گوران، ملامحمد کویه‌ای، شیخ نوری، شیخ صالح، اسیری، قانع، فایز بی‌کس، دلداری، هزار، عبدالله پشه‌شیو، شیرکو بی‌کس، لطیف هلمت و... در ادبیات کودک سروده‌هایی زیبا و دلنشین به جای مانده است؛ اما این پژوهشها مختص به گویشهای نواحی شمالی مناطق گُردنشین و عمدتاً گویشهای سورانی و کرمانجی است و در آنها به گویشهای گُردی جنوبی (سخنوران گُرد در استان کرمانشاه، مناطق لک‌نشین لرستان و سخنوران استان ایلام) چندان توجهی نشده است؛ بنابراین در این پژوهش سعی بر

آن است ابتدا پیرامون زبان گُردی و شاخه‌های آن، اطلاعاتی بدست داده شود، سپس ادبیات عامیانه گُردی جنوبی در استان کرمانشاه را با ذکر شواهد بررسی کنیم. در پایان لازم است صمیمانه از عنایت و عاطفت استاد فرهیخته جناب دکتر میرجلال‌الدین کزازی سپاسگزاری نمایم، زیرا کتاب را به دیده قبول نگریستند و با مقدمه اندیشمندانه خویش براروش علمی و ادبی آن افزودند.

با سپاس مؤلفان

بهار ۱۳۹۱